

ПРИНЦИПИ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК – основоположні ідеї, на яких ґрунтуються методики розслідування окремих видів злочинів. Розрізняють дві групи П. о. к. м.: 1) принципи побудови (формування) окремих криміналістичних методик; 2) принципи застосування окремих криміналістичних методик. Такий розподіл фактично визначає різні рівні вимог (головних) ідей, спрямованих, з одного боку, на побудову, а з другого – на застосування окремих криміналістичних методик. При цьому принципами розроблення (побудови, формування) керуються, головним чином, наукові співробітники, вчені-криміналісти. Принципами застосування мають керуватися правозастосовні органи – слідчі, прокурори, судді (ті особи, які безпосередньо використовують криміналістичні методики у своїй практичній діяльності). До принципів побудови (формування) окремих криміналістичних методик мають бути віднесені: 1) системність криміналістичної методики; 2) наукова обґрунтованість методичних рекомендацій та слідчих технологій; 3) структурованість побудови окремої криміналістичної методики; 4) об'єктивність у формуванні окремої криміналістичної методики. До принципів застосування окремих криміналістичних методик доцільно віднести: 1) законність використання методичних рекомендацій; 2) етичність використання методичних рекомендацій; 3) етапність (планомірність) використання методичних рекомендацій; 4) вибірковість (ситуаційність) застосування методичних рекомендацій; 5) індивідуаль-

ність (конкретність) застосування методичних рекомендацій.

Лит.: Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи розслідування злочинів. О., 2007; Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик. Х., 2010.

Б. В. Щур.

ПРИНЦИПИ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ – головні ідеї здійснення планування під час розслідування злочинів та проведення окремих слідчих (розшукових) дій. П. п. р. мають відповідати принципам кримінального процесу (заходам кримінального провадження). До П. п. р. належать: 1) дотримання законності при розслідуванні злочинів; 2) обґрунтованість плану досудового розслідування; 3) індивідуальність планування, недопустимість схематичності, шаблону; 4) динамічність планування.

В. О. Коновалова.

ПРИНЦИПИ СЛОВЕСНОГО ПОРТРЕТА – див. *Портрет словесний.*

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ – вихідні засади, що зумовлюють розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо побудови і реалізації цих тактико-криміналістичних комплексів. До принципів тактичних операцій слід відносити ті керівні засади, які розроблені в теорії криміналістики із урахуванням природи цих комплексів, закономірностей їх функціонування. Формування спеціальних принципів тактичних операцій, тобто таких, які притаманні лише цьому криміналістич-

ному комплексу, має відбуватися із врахуванням принципів слідчої та судової діяльності, науки криміналістики в цілому і таких її окремих розділів, як криміналістична тактика і методика. Принципи цього рівня є основоположними для процесу розслідування в цілому, відповідно, виступають як загальні принципи розслідування. До спеціальних принципів тактичних операцій слід віднести такі, як комплексність, цілепокладання, детермінованість, структурованість, формалізованість, універсальність, адаптованість. Принцип комплексності означає, що тактичні операції розглядаються як різновид криміналістичних комплексів здійснення досудового розслідування та судового провадження, до складу якого входить не простий, навіть оптимальний, перелік слідчих (розшукових), НСРД та оперативно-розшукових заходів (у судовому розгляді – судових, організаційно-технічних та ін. дій), а жорстко детерміноване їх поєднання, де заміна або виключення одного з них унеможлиблює ефективно застосування комплексу в цілому. Перевага тактичної операції, порівняно з будь-якою окремо проведеною слідчою дією або оперативно-розшуковим заходом, досягається за рахунок об'єднання в її складі взаємозалежних дій. Система цих дій вимагає для своєї реалізації органічного поєднання інформаційних, організаційних, логічних, психологічних та ін. аспектів діяльності слідчого, судді. Цілепокладання як П. ф. т. о. означає, що розроблення тактичних операцій має відбуватися виключно для реалізації певної мети, якою, як правило, виступає необхідність вирішення певного тактичного

завдання, розв'язання якого в ін. спосіб або неможливе, або недоцільне. Тактична операція здійснюється лише тоді, коли вирішує тактичні завдання, що не можуть бути виконані однією або декількома різними діями, як процесуального, так і непроцесуального характеру. У зв'язку із цим тактичні операції не випадково вважають цільовими засобами досудового розслідування (судового провадження). Принцип детермінованості передбачає обумовленість тактичних операцій такими чинниками, як вид злочину, стадійність кримінального провадження, слідча ситуація і тактичне завдання. Тактичні операції мають розроблятися до певного виду злочину, етапу кримінального провадження, типових слідчих ситуацій і тактичних завдань. З урахуванням зазначених чинників-детермінантів у теорії криміналістики, передусім у методиках розслідування окремих видів злочинів, мають бути розроблені типові тактичні операції, які виступають для слідчих певними орієнтирами і допомагають їм при побудові конкретної тактичної операції.

Структурованість як П. ф. т. о. передбачає стійку впорядкованість компонентів, що входять до структури тактичної операції. Ця структура будується з урахуванням предмета доказування, специфіки тактичного завдання, на вирішення якого спрямована операція, а також системності дій і заходів. Ураховується субординаційність побудови структури, тобто певна підпорядкованість одних дій ін. і можливість їх поділу на головні й забезпечувальні у межах однієї операції. Принцип формалізованості підкреслює, що тактичні операції, з одного

боку, становлять основу для формалізації процесу досудового розслідування, а з другого – самі є продуктом реалізації принципів алгоритмізації і програмування у криміналістиці. Керуючись цим принципом, доцільно розробляти тактичні операції таким чином, щоб вони мали виключно програмно-цільову спрямованість, яка забезпечує проведення дій і заходів у межах операції в оптимально визначеній послідовності. Різними рівнями формалізації тактичних операцій є: а) жорстко формалізовані – у вигляді алгоритмів; б) не жорстко формалізовані – у вигляді певних програм. Уніфікованість як П. ф. т. о. передбачає розроблення і запровадження таких підходів до створення цих криміналістичних комплексів, які б були універсальними, мали наскрізний характер і могли успішно використовуватися в теорії і практиці. Це складне завдання, вирішення якого потребує значних зусиль дослідників і передусім у наданні таких рекомендацій, які б задовольняли всіх користувачів. Йдеться про уніфікований підхід до розуміння тактичного завдання, процедури його вичленування із системи загальних завдань розслідування та судового розгляду, компоновки оптимального переліку дій і заходів у структурі тактичної операції. Принцип адаптованості означає таку побудову тактичних операцій, яка б забезпечувала їх успішне використання при розслідуванні конкретного злочинного прояву. При реалізації цього принципу необхідно пам'ятати, що у реальному процесі розслідування поєднуються загальне, особливе та одиначне, тобто розслідування конкретного злочину тією чи ін. мірою збігається

з типовою методикою або тією чи ін. мірою відрізняється від неї. Усі перелічені принципи тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного та утворюють єдину систему вимог, необхідних для побудови кожної тактичної операції.

Лит.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979; Мерецкий Н. Е. Криминалистика и оперативно-тактические комбинации. М., 2007; Шепітько В. Ю. Використання тактичних операцій у слідчій діяльності: теоретико-прикладні проблеми. В кн.: Вибрані твори. Х., 2010; Комаров И. М. Криминалистические операции досудебного производства в системе методики расследования преступлений. М., 2012; Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації. Х., 2013;

В. М. Шевчук.

ПРИРОДА КРИМІНАЛІСТИКИ – внутрішня сутність системи криміналістичних знань. Криміналістика посідає певне місце серед ін. наук, виконує притаманні їй функції, має власний потенціал та призначення. Накопичення наукового знання час від часу призводить до зміни її наукової парадигми (змінення системи панівних ідей). Криміналістика належить до тих наук кримінального циклу, що динамічно розвиваються. За своєю природою криміналістика – юридична наука. Такий погляд сформувався в 1952–55 і згодом став панівним у правовій науці. Зміст цієї концепції та її обґрунтування полягають у таких тезах: 1) криміналістика – юридична наука, оскільки її предмет і об'єкти пізнання належать до

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018